

**FÁFNIR
OG FORN ÞÝZKA**

DR. HELGI ÞJETURSS

Fáfnir og forn þýzka.

I.

Frá því segir í fornri sögu, er Fáfnir fór upp á Gnitaheiði og varð þar að ormi yfir gulli því hinu mikla og hinu illa fengna. Kann vera, að í þeirri sögu sé fleira en varir til ihugunar fyrir þá, sem meta málm hinn glófagra meira en vert er.

En um það ræðir ekki hér, heldur nafnið Fáfnir, hvað þýða muni. Virðist það augljóst. Fáfnir er fyrir Váfnir, sá sem vefur (sig utan um eitthvað). Er það slönguheiti gott. Fáfnir er þá sama sem ófnir; kemur það höggormsheiti fyrir í Eddu, og væri gott nafn á því, sem menn nefna kyrkislöngu. Annað heiti á höggormi, sem nefnt er í Eddu, er Sváfnir: þýðir það sá sem dáleiðir, svefur eða svæfir; er nafn þetta auðsjáanlega sprottið af þeirri trú, að höggormar geti svafið eða dáleitt bráð sína. Sváfnir er líka eitt af nöfnum Óðins, og má hér minna á, hvernig Óðinn svefur Brynhildi á Hindarfjalli. Mjög eftirtektarvert er það, að þegar Sigurður hefir vakið valkyrjuna af þessum svefni, sem Óðinn veldur, biður hann hana að kenna sér speki (goðspeki, nokkurs konar þeósófi) og gerir ráð fyrir að hún viti tíðindi »ór öllum heimum«. Verður visindamanninum, sem leitar skilnings með samanburði, hér að minnst sögu einnar, sem »goðmálugur« maður, Emanuel Swedenborg, segir gerst hafa í andaheiminum (mundus spirituum). »Andar« nokkrir tóku á sig stuttrar stundar svefn, og er þeir vöknudu, kvádust þeir verið hafa í himnaríki og séð óumræðilega hluti. Líkt er sagt af hinni nafnfrægu völvu guðspekimanna (þeósófa) Helenu Blavatsky;

kvaðst hún stundum, er hún hafði sofið svefn mikinn, hafa verið í Tíbet og séð meistara sinn.

Hafi menn séð til sanns eðli drauma, þá eiga þeir hægt með að skilja, að slíkar sögur eru ekki á engu byggðar, jafnvel þó að þeir trúi hvorki á andaheim Swedenborgs né á meistarana í Tíbet.

II.

Víkur nú aftur að nafninu Fáfnir. Dæmi slíkrar herðingar stafsins v í f, sem orðið Fáfnir sýnir, mætti telja úr íslenzku máli; vil eg minna á orðið fálki, sem mun vera af stofninum va, eins og valur og þýðir sama, nefnilega sá sem flýgur eða fer hart; af sama stofni hygg eg sé orðið foli og leitt af flýti hestsins. Stofninn va eða gva er mjög merkilegur og býsna mörg orð af honum sprottin; hygg eg að hljóð þetta hafi í fyrstu verið undrunaróp mannsins er hann sá eldinguna, og er þá skiljanlegt, að orð þau, sem af þessum stofni eru leidd, tákna bæði ljós eða skin, og hraða hreyfingu. Er g-ið mjög oft fallið framan af orðum af þeim stofni og eigi sjaldan v-ið líka, en stundum hefir það orðið að f-i. Sú herðing er mjög algeng í þýzku; mun þar mega nefna orðið Fichte, sem þýðir grenitré. Til forna hygg eg tréð hafi nefnt verið viti, sem þýðir fyrst ljós eða eldur, en síðan eitt-hvað sem gnæfir hátt upp; viddi, sem þýðir jötunn, er víst ekki annað en afbökun úr viti. Að tréð hafi fengið jötunsheiti, verður ennþá líklegra þegar vér gætum að því, hvað fura er á þýzku, nefnilega Kiefer; það mun vera íslenzka orðið gifur, sem þýðir tröll, einkum tröllkona. Að grenið fekk jötuns nafn en furan skessu, má ef til vill, setja í samband við það, að barrið, »hárið« á furunni er miklu lengra en á greninu. Kiefer vilja menn skýra svo sem það sé dregið saman úr Kienföhre; en mér þykir það ólíklegra. Kien, fura eða eik, hygg eg sé orðið eikin, ei-ið fallið framan af; eins mun kein, enginn vera orðið til úr ekki einn: ki einn kein; eldri mynd þýzk er dechein.

Nafnið grantré eða greni kynni að vera leitt af því, að barrið eða »nálarnar« á því tré minna á grön ekki mikið sprottna. Grantré er á þýzku líka Tanne; það er íslenzka orðið Tanni; grenibarrið minnir á tennur í kambi. Tanni var mannsnafn til forna hér á landi. Sumir hafa haldið, að trjáheitið Tanne sé keltneskt að uppruna, en það nær engri átt.

Í þessu sambandi má minna á ensku sögnina to tan, sem þýðir að súta; en þetta er íslenzka orðið að tanna; minnir þetta á hvernig grænlenzka kvenfólkið »sútar« skinnin með því að tanna þau (eg hefi minst á þetta í Grænlandsför minni) og bendir til þess, að einhverntíma hafi forfeður Engilsaxa beitt líkri aðferð við skinnin.

Orðið fura er til á þýzku, en dálítið aflagað, Föhre. Á þessari aflöguðu mynd orðsins er ekki auðvelt að sjá hvað það þýðir í raun réttir; en orðið fúra er auðskilið, leitt af fúrr, eldur; það logar svo vel á furuviðnum að hann varð eldiviðurinn fremur öðrum, þar sem til hans nádist.

Geta má þess til gamans, að norræna orðið fúrr er til í frönsku, mjög lítið breytt, skrifað foudre; láta Frakkar það þýða elding. Er það orð ekki komið úr latínu eins og málfræðingar ætla, heldur frá Normandí, eins og svo margt í frönsku máli, þó að mjög sé afbakað. Orðaröðin í hinu svonefnda rómanska máli, frönskunni, er miklu nær íslenzku heldur en latínu, og er ekki vandfundið hvernig á því muni standa. Hinn norræni andi skipaði eftir sínu eðli rústum þeirra tungumála, sem urðu fyrir honum á Frakklandi, lappnesku(?), keltnesku, grísku og latínu, og ekki fá norræn orð höfðu sig jafnvel fram í franskt ritmál, en skæld og bjöguð oftast nær, svo að erfitt er að þekkja þau.

III.

Þegar eg taldi málin á Frakklandi, sem Norðmenn hittu þar fyrir, nefndi eg ekki þýzku og þó hafa Norðmenn fundið þar fyrir talsvert af þýzku máli. Karl mikli, sem var svo illur Söxum, var af þýzku ættum eins og

menn vita, og talaði þýzku. Mun geta orðið erfitt, þegar rekja skal uppruna franskra orða, að greina altaf vel á milli þess, hver orð séu þýzk að uppruna og hver norræn. Verður þessi erfðleiki ennþá meiri, þegar þess er gætt, að þýzka og norræna hafa verið í fyrndinni miklu líkari en menn virðast ætla. Skal hér fært fram sitthvað af því, sem styður það mál mitt.

Tacitus, söguritarinn rómverski, getur þess að Þjóðverjar hafi nefnst Tungri. Það hygg eg sé sama sem Tungrar, í eintölu Tungarr, dregið af tunga, tungumál. Hygg eg að hinum fornu Geirmönnum (Germani) hafi fundist svo mikið um tungumál sitt, að þjóðin hafi þaðan nafn tekið. Svipuð tilfinning kom Grikkjum til að nefna aðrar þjóðir eftir því hvað þeim þótti tungumál þeirra ljótt og ófullkomið (barbari, sbr. babla).

Tacitus segir að aðalvopn Geirmanna hafi verið spjót og heitið á þeirra máli framea. Hygg eg að þar sé skrifvilla forn eða lesvilla útgefanda fyrir framca; en framka er íslenzkt orð og þýðir spjót; varð í framburði frakka. Af spjótshetitnu framka e^a frakka nefndist svo þjóðkvíslin Frankar, sem Frakklandi hefir nafn gefið, líkt og Saxar eftir öðru vopni. Þykir mér af þessum sökum líklegra, að Germani þýði einmitt Geirmenn eða spjótmennt, einsog orðið Frakkar, en ekki Germenn (gervimenn). Að orðið Germani sé úr keltnesku, þykir mér afar ólíklegt, þó að merkir fræðimenn þýzkir hafi hallast að þeirri skoðun.

Barditus segir Tacitus (Germ. c. 3) hafi nefnst her-söngur Þjóðverja; skyldi þetta ekki vera miskilningur hjá hinum ágæta söguritara? skyldi barðit ekki vera skjöldurinn, röndin sem galað var undir («objectis ad os scutis», sbr. »undir randir ek gel»), en ekki nafnið á söngnum sjálfum? Þó að þetta væri nú ekki rétt þá mætti margt nefna, sem sýnir að mál hinna fornu Geirmanna var miklu líkara norrænu en nútíðar þýzka og það hygg eg að Sigmarr þessi hinn mikli (ingens visu segir Tacitus) tengdafaðir Armnis Herskúahöfðingja, og Íslendingur, sem ekkert kynni í nútíðar þýzku, mundu geta skilið hvor

annan. En ekki mundi Sigmarr (Segimerus) geta gert sig skiljanlegan Þjóðverjum nú á tímum, öðrum en þeim sem islensku kunna. Ræðir hér um merkilegt efni, sem margt fleira verður um sagt í heimsfræði mílni síðar.

IV.

Höfðingja þann sem Tacitus nefnir Arminius, kalla þýzkir rithöfundar Hermann. En mér virðist afar ólíklegt að hann hafi svo heitið. Rómverjar áttu hægt með að bera fram orðið Hermann (í latínu er til bæði herus og mannus), og það var engin ástæða til þess fyrir þá, að aflaga svo mjög nafn Cherúska (Herskúa?) höfðingjans að gera Arminius úr Hermann. Hygg eg að Arminius hafi á Túngaramáli verið nefndur Armnir eða Armvini, þó að ekki séu þau nöfn kunn.

Margar erfidrápur voru ortar eftir Arminius segir Tacitus; en allar eru þær týndar; er þar ekki stafur eftir, fremur en af öllum hinum fornu fræðikviðum, sem Tacitus getur um. Klerkarnir voru það sem eyddu svona fornu máli og fornum fræðum. Svo ríkur var hjá Þjóðverjum sá andi, sem einnig hafði það af að eyðileggja islenska söguritun, eins og vel má skilja af Árna biskups sögu, þar sem »fornorður« er látið vera lastmæli. Væri það fallett verkefni að sýna fram á hvernig dauðamörk islenskrar sagnaritunar koma fram í Árna sögu og Lárentius sögu, þar sem áhuginn er allur á kirkjunni og hennar mönnum, en lítill á fegurð norræns máls, eða þeirri manntegund sem á Íslandi náði mestum þroska á þrettánda öld, í Sturlungaættinni, en úti í Evrópu í Hróðgeiri Bákna (Roger Bacon) og Friðriki keisara öðrum. Þesskonar menn einkenna framfaraaldir mannkynsins, slíkar sem þrettánda öldin var, framan af, og sextánda öldin, og ósigur þeirra er byrjun og orsök að afturfaraöldum, slíku sem voru 14. öldin og 17. öldin, þó að sitthvað gott og framtíðarvænlegt greri þar í rústunum, einkum þegar á leið.

Helgi Pjeturss.